

Rozdział 2.
Struktura i przebieg badań
prowadzonych w projekcie GANESA

2.1. Narzędzia badawcze i ich zastosowanie

Badania zaplanowane w projekcie GANESA były interdyscyplinarne i tak też dobraliśmy zespół badawczy. Badania prowadziliśmy w myśl wskazań Nauki administracji¹, dyscypliny, która ukazywała za pomocą narzędzi właściwych różnym dyscyplinom nauk społecznych całość zjawisk następujących w administracji publicznej czy też szerzej w sferze publicznej. Mimo że punktem wyjścia do badań był akt zawierający postulatywne normy oraz mimo tego, że wyniki projektu odnosiły się do obszaru oddziaływania prawa administracyjnego, to, jak to określał W.L. Jaworski – i jego podejście przyjęliśmy w GANESIE: w tym stanie rzeczy roszczę sobie pretensje tylko do jednego rezultatu: może przyczynię się do tego, iż prawnicy przekonają się, ilu gospodarzy: psycholog, socjolog, polityk, artysta, kształtujących nowe postacie, rządzi w ich domu i jak trudno pozostać samemu u siebie w swej własnej zagrodzie². W przypadku GANESY należałoby jeszcze dodać: pedagog. W sumie w skład zespołu badawczego wchodziły dwie prawniczki, z których jedna habilitowała się w dziedzinie nauk prawnych z obszaru Nauki prawa administracyjnego, a druga uzyskała habilitację w obszarze Nauki administracji. Ponadto zespół wzbogacił swoją wiedzę i podejściem badawczym germanista mający dorobek naukowy w zakresie etnocentrycznego postrzegania Niemiec i Niemców przez Polaków oraz cztery nauczycielki, z których trzy są polonistkami, a jedna z nich magistrem geografii. Połączyliśmy więc nasze kwalifikacje i wykorzystaliśmy metody badawcze charakterystyczne dla różnych dyscyplin naukowych³.

¹ Jak zauważył Jan Jeżewski, w literaturze podejście wielodyscyplinarne włącza się w zakres szeroko podejmowanej nauki administracji. J. Jeżewski, *Administracja publiczna jako przedmiot badań* [w:] A.. Błaś, J. Boć, J. Jeżewski, (J. Boć, red.) *Nauka administracji*, Wrocław 2013, s. 359. Nasze badania projektowane były tak, by mogły znaleźć zastosowanie w szeroko rozumianej administracji publicznej, przynajmniej w zakresie działań podejmowanych przez władze samorządowe i centralne zajmujące się kwestiami nauki i edukacji – szczególnie jeżeli chodzi o projektowane programów nauczania i zarządzanie placówkami oświatowymi i wytyczanie kierunków ich działania. Pisząc o złożoności nauki administracji, J. Jeżewski pisał o ukształtowanej w fazie genezy strukturze tej nauki, rozumianej jako synteza interdyscyplinarna problemów, wyników, metod należących do innych nauk społecznych, w takim zakresie, w jakim zajmują się one administracją publiczną. Tamże, s. 362

² W.L. Jaworski, *Nauka prawa administracyjnego. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 1924, s. 198.

³ Projektem kierowała dr hab. Prof. UW. Magdalena Tabernacka, a zaangażowani w niego byli także dr. hab. Renata Kusiak-Winter i dr Marcin Miodek z Uniwersytetu Wrocławskiego oraz panie magister: Anna Tracz-Molasy, Magdalena Krakowska, Anna Knauber i Edyta Reinhard. Wszyscy wykonawcy projektu uczestniczyli zarówno w badaniach, jak i prowadzili działania popularyzatorskie.

W projekcie prowadzone były zarówno badania empiryczne, jak i studia literaturowe. Wyniki naszych badań empirycznych konfrontowaliśmy z dotychczasowym stanem wiedzy. Korzystaliśmy ze źródeł z zakresu doktryny prawa i innych nauk społecznych, zwłaszcza socjologii, psychologii społecznej i antropologii kultury, ale również z dorobku geografii.

Zastosowaliśmy także podejście badawcze łączące pozyskiwanie wiedzy z działaniami popularyzującymi wiedzę z obszarów badawczych projektu. W ten sposób uczestnicząca w poszczególnych wykładach i działaniach projektowych młodzież w kontakcie z uznanymi autorytetami z poszczególnych dziedzin nauki oraz z artystami (o których pisał w roku 1924 W.L. Jaworski) mogła nie tylko rozwijać swoją wiedzę, ale dzięki dyskusji i otwartej, partycypacyjnej formule projektu, dzielić się z zespołem badaczy swoimi poglądami, co miało dla nas istotne znacznie diagnostyczne.

Aby wykorzystać narzędzia badawcze i potencjał wielu specjalistów, założyliśmy więc w nim udział nie tylko naukowców⁴ i nauczycieli, ale też artystów⁵ i działaczy społecznych oraz osób funkcjonujących w ramach struktur publicznych, a zwłaszcza Parlamentu Europejskiego⁶.

Kluczowym ogniwem wspomagającym działalność badawczą w GANESIE byli wolontariusze z Interdyscyplinarnego Koła Rozwoju Administracji ISKRA, działającego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego⁷. Wspierali oni aktywnie badania, zajmując się techniczną stroną pozyskiwania respondentów oraz przedstawiając swoje opinie i refleksje badawcze. Ich udział znacznie przyczynił się do utrzymania standardu inkluzowości i otwartości projektu.

Spoiłem łączącym wszystkich uczestników projektu jest głębokie zrozumienie idei europejskości, położenia Polski w Europie oraz szans i zagrożeń dla młodych ludzi na kontynencie. Wszystkie osoby podejmujące działania badawcze i popularyzatorskie wniosły istotny merytorycznie wkład w rozwój badań

⁴ Poza pracownikami Uniwersytetu Wrocławskiego w popularyzacji wiedzy, co przyczyniło się także do badań prowadzonych w projekcie, wzięli udział: prof. Monika Płatek i prof. Robert Grzeszczak z Uniwersytetu Warszawskiego, a także prof. Danuta Huebner, posłanka do Parlamentu Europejskiego pełniącą liczne obowiązki w strukturach UE.

⁵ W projekt zaangażowano też wybitnych ekspertów zewnętrznych. Byli to artyści: pani Agnieszka Holland, pan Konrad Imiela (Teatr Muzyczny CAPITOL) oraz pan Barek Bartos (niezależny twórca filmowy).

⁶ Ponadto w projekcie uczestniczyli specjaliści z zakresu przeciwdziałania dezinformacji: pani Martyna Bildziukiewicz (East Stratcom Force), Filip Szulik-Szarecki (Wojownicy Klawiatury) oraz specjalistka z zakresu praw dziecka pani Monika Jagiełło (Parlament Europejski).

⁷ Klaudia Kapturek, Kamila Ostrowska, Katarzyna Paszko, Przemysław Pawłowski, Aleksandra Przysaś, Izabela Sowała oraz doktoranci: mgr Marika Piwowarczyk i mgr Marcin Stasz.

w tym projekcie – nie tylko kształciły młodzież, ale ich wykłady stały się inspiracją dla zawartego w tej publikacji sposobu interpretacji wyników badań.

Badania prowadzone w projekcie zaprojektowano tak, aby uzyskane wyniki okazały się jak najbardziej przydatne do osiągnięcia jego celów, dlatego połączono badania ankietowe (pytania otwarte i zamknięte) z szeroką gamą innych narzędzi badawczych, do których należały: wywiady, obserwacja uczestnicząca i debaty w trakcie działań podejmowanych w projekcie, takich jak wykłady i interaktywne spotkania poświęcone:

- problemowi dezinformacji – z panią Martyną Bildziukiewicz oraz panem Filipem Szulikiem-Szareckim;
- konstruowaniu opowieści filmowej – z panią Agnieszką Holland oraz z panami Konradem Imielą i Bartkiem Bartosem;
- problemowi stereotypów w kontekście polsko-niemieckim i historii wzajemnych relacji w trakcie wyjazdu edukacyjnego do Krzyżowej.

Wszystkie narzędzia zastosowane w badaniach pozwoliły na uzyskanie przekrojowych i wzajemnie dopełniających się informacji pozwalających na sformułowanie wniosków, jakie przedstawiamy w tej publikacji. Uzyskane przez nas wyniki zestawiliśmy z wynikami innych badań publikowanych w raportach instytucji publicznych, takich jak Główny Urząd Statystyczny, Instytutu Spraw Publicznych czy United Nation World Tourism Organization (UNWTO). Wyniki badań ankietowych wykorzystaliśmy także w działalności popularyzatorskiej prowadzonej w projekcie GANESA. Dostosowaliśmy treść wykładów i debat do stanu wiedzy respondentów, będących w znacznej części adresatami działalności popularyzatorskiej, który został odzwierciedlony wynikami ankiet.

Grupę badawczą stanowiła młodzież: studenci dolnośląskich uczelni wyższych i uczniowie szkół średnich. Aczkolwiek w badaniach fokusowych ustaliliśmy, że część młodzieży pochodziła z innych rejonów kraju, więc podlegała nieco innym procesom enulturacji i socjalizacji niż młodzież dorastająca na Dolnym Śląsku. Niemniej Polska jest krajem unitarnym o znacznym stopniu unifikacji procesów kulturotwórczych, więc wyniki badań można zastosować w działaniach obejmujących swoim zasięgiem całą połączoną część kraju. Zawężenie badań do młodzieży uczącej się na Dolnym Śląsku częściowo podyktowane było pragmatycznymi względami (dostępność grupy badawczej), a częściowo nastąpiło dlatego, by prowadzić badania wśród osób mających rzeczywisty kontakt z odmiennym kulturowo obszarem kultury niemieckiej – co, jak założyliśmy, pozwoliłoby na autorefleksję badanych dotyczących stereotypów „polsko-niemieckich”. Zawężenie obszaru geograficznego badań nie ma natomiast znaczenia w odniesieniu do badań dotyczących dezinformacji, mediacji i wiedzy na temat Unii Europejskiej, gdyż w dobie powszechnej dostępności informacji, jaką

oferuje internet, wiedza w tym zakresie powinna być podobnie rozpowszechniona na terytorium całej Polski.

Interesowała nas natomiast kwestia korelacji wpływu środowiska społecznego, w jakim funkcjonują poszczególni respondenci, z ich przekonaniami na temat mediacji, dezinformacji, relacji polsko-niemieckich, opinii na temat miejsca Polski w Europie i szans na funkcjonowanie we wspólnej Europie oraz na temat Unii Europejskiej i jej organów. Dlatego badanie ankietowe zostało przeprowadzone osobno w grupie studentów – w tym wyodrębniano osobną grupę respondentów – studentów filologii germańskiej. Osobna ankieta została przeprowadzona wśród uczniów liceum i osobna wśród uczniów technikum.

2.2. Opis badania ankietowego

W badaniu ankietowym wzięło udział łącznie 646 młodych ludzi w tym: 120 uczniów szkół liceum ogólnokształcącego, 107 uczniów technikum oraz 419 studentów Uniwersytetu Wrocławskiego i innych wrocławskich uczelni wyższych. Badanie ankietowe zostało przeprowadzone między 21 lutego a 14 kwietnia 2021 roku (wśród studentów germanistyki w okresie od 5 do 12 marca, badania wśród innych studentów oraz uczniów liceum prowadzone były między 21 lutego a 14 kwietnia 2021, a badanie wśród uczniów technikum od 3 do 24 marca 2021r.).

Jeżeli chodzi o grupę respondentów z Uniwersytetu Wrocławskiego i innych uczelni założono, że będą w niej uczestniczyli studenci Wydziału Prawa Administracji i Ekonomii – kierunków: Administracja, Ekonomia i Prawo studiujący zarówno w trybie dziennym, jak i niestacjonarnym; szybko jednak okazało się, że link został udostępniony przez zaangażowanych w projekt studentów także osobom studiującym na innych wydziałach UWr i innych uczelniach, co zaakceptowaliśmy, m.in. z tego powodu, że obecnie w systemie bolońskim zakładającym pierwszy stopień studiów (licencjackich) i drugi (magisterski) studenci studiują jednocześnie na kilku kierunkach, a czasem także stopniach. Jednolite pięcioletnie studia magisterskie są obecnie rzadkością i dotyczą np. kierunku prawo. Fokusem ustaliliśmy, na podstawie informacji uzyskanych od studentów zaangażowanych w projekt, że w ankiecie wzięły udział osoby studiujące równolegle: administrację i np. filologię polską, prawo czy ekonomię na różnych stopniach. Jeżeli chodzi więc o badanie grupy społecznej studentów, nie ma istotnej wartości badawczej zawężenie badań tylko do respondentów studiujących na określonym kierunku, gdyż z uwagi na możliwość podejmowania równolegle różnych studiów, ich merytoryczny zakres może równolegle kształtować etnocentryzm respondentów.

Ankieta obejmowała 31 pytań zarówno otwartych, jak i zamkniętych (jednokrotnego i wielokrotnego wyboru). Ankieta była anonimowa, jednak ponieważ założyliśmy konsultacyjną formułę badań, respondenci uczestniczący w badaniu ankietowym szeroko komentowali pytania badawcze i wyrażali na ich temat opinie zarówno co do samej warstwy merytorycznej, jak i sposobu prowadzenia badań. Pytania dotyczyły takich kwestii jak: opinie młodych ludzi na temat integracji Polski z Unią Europejską i korzyści, jakie z tego wynikają dla młodych Polaków oraz takich aspektów jej funkcjonowania jak procesy decyzyjne w jej organach. Ponadto zbadano opinię respondentów na temat konsekwencji Brexitu jako istotnego aktualnego wydarzenia w Europie. W kontekście funkcjonowania młodych ludzi we współczesnym świecie badano także stosunek emocjonalny młodych Polaków do krajów ościennych i ich ewentualne opinie na temat osiedlania się i pobierania nauki w poszczególnych krajach europejskich. Jeżeli chodzi o stosunki polsko-niemieckie badano zmienne sympatii i antypatii oraz wiedzę na temat kultury Niemiec. Badano także ich preferencje w zakresie nauki języków obcych. Zbadaliśmy również mobilność młodych Polaków. Przedmiotem badań była także świadomość istnienia mediacji i wiedzy na temat jej zastosowania. Zbadano również kwestie związane z fałszywymi informacjami i ich percepcją oraz poproszono respondentów o ocenienie wiarygodności mediów tradycyjnych i określonych publikatorów w internecie. W badaniu otwartym poproszono respondentów o wskazanie przykładów dezinformacji, z jakimi mieli kontakt.

2.3. Stan wiedzy i prognozy

Badania zostały przeprowadzone po około dwóch latach trwania pandemii. Okoliczności, takie jak izolacja (zarówno badaczy, jak i respondentów ankiet i innych osób uczestniczących w badaniach) i związane z tym ograniczenia funkcjonowania społecznego w świecie niewirtualnym, balansowane przez wzrost aktywności z zakresu komunikacji społecznej w świecie wirtualnym, mogły mieć pewien wpływ na wyniki badań, np. poprzez większą podatność respondentów na oddziaływanie treści pozyskiwanych ze stron internetowych i w mediach społecznościowych, gdyż brak było możliwości weryfikacji tych treści w świecie rzeczywistym – co dotyczyć mogło m.in. kwestii stereotypów, jak również oceny wiarygodności mediów.

Badania ankietowe zostały przeprowadzone na początku 2021 roku, czyli w przybliżeniu rok przed agresją Rosji na Ukrainę, w związku z tym, obecnie wobec powszechnego w Unii Europejskiej potępienia tej napaści, i tak już nega-

tywna ocena Rosji jako sąsiada Polski zapewne mogłaby bardziej się nasilić, co zresztą było widoczne w komentarzach w trakcie spotkań i debat podejmowanych w związku z projektem po lutym 2022 r. Zauważyliśmy, że zmieniła się perspektywa postrzegania stosunków z krajami ościennymi, jak również zmianie uległo postrzeganie roli Polski w UE, dlatego też dobrze byłoby powtórzyć te badania w niedalekiej przyszłości.

Badania przeprowadzone w projekcie GANESA posłużyły do sformułowania zbioru dobrych praktyk edukacyjnych⁸, ale na ich podstawie można opracować także podobne zbiory dobrych praktyk znajdujące zastosowanie w procesie edukacji, dotyczące procedur komunikacyjnych, wzorców współpracy placówek oświatowych czy też uczelni wyższych i szkół, organizacji współpracy i założeń dla jednostek samorządu terytorialnego oraz podmiotów sfery publicznej w zakresie wspierania komunikacji przełamującej bariery etnocentryzmu.

Na podstawie badań przeprowadzonych w projekcie opracowaliśmy także scenariusze zajęć dydaktycznych⁹ dotyczących mediacji, demokracji, roli Unii Europejskiej, przeciwdziałania wpływowi fałszywych informacji oraz relacji polsko-niemieckich. Jednak wyniki, które uzyskaliśmy, mogą być przydatne do opracowania innych programów treningowych dla młodzieży, które mogłyby być zastosowane w edukacji. Ponadto warto byłoby wykorzystać wiedzę zawartą w niniejszej publikacji do projektowania kampanii społecznych promujących komunikację przełamującą bariery etnocentryzmu i zrównoważone funkcjonowanie obywateli państw członkowskich UE oraz popularyzujących mediacje, będące pozasądową i niekonfrontacyjną metodą opanowywania sporów.

Mamy nadzieję, że badane przez nas problemy i uzyskane wyniki przyczynią się do opracowania dalszych analiz i pogłębiania aktualnego stanu wiedzy w zakresie, który był przedmiotem naszych studiów.

⁸ Tekst dostępny na stronie: <http://www.ganesa.uni.wroc.pl/Biblioteka/Dobre%20Praktyki%20Edukacyjne.pdf> do końca 2027 roku oraz [w:] M. Miodek (red.), M. Tabernacka, A. Tracz-Molasy, A. Knauber, M. Krakowska, R. Kusiak-Winter, E. Reinhard, *Dialog w Unii Europejskiej. Scenariusze zajęć dydaktycznych z zakresu komunikacji, mediacji, stereotypów i przeciwdziałaniu dezinformacji*. Wrocław 2022.

⁹ Publikacja scenariuszy: *Tamże*. Scenariusze dostępne są także w aktualizowanej ustawicznie formie na stronie: <http://www.ganesa.uni.wroc.pl>